

Prestige: erantzukizunak eta protestak Hego Euskal Herrian

IÑAKI BARCENA
ENEKO BORJA
JOSU LARRINAGA
JONE MARTINEZ

EHUko Parte Hartuz ikerketa taldeko kideak

El *Probo Emu*, un barco gemelo del *Probo Koala*, cuyos residuos tóxicos causaron la muerte de ocho personas y envenenaron a 85.000 personas en Costa de Marfil, opera en el Estrecho de Gibraltar desde hace 2 meses a sólo 20 millas de la costa (*El País*, 2006-10-07).

Un buque con 90.000 toneladas de gasóleo a punto de encallar en el puerto bilbaíno. El temporal llevó al 'Ocean Sapphire' (Astilleros Españoles - Sestao, 1992 - Bandera Singapur), con el motor averiado, a escasos metros de la escollera (*El País*, 2006-11-23).

Sarrera gisa: arriskuak, erantzun politikoak eta
gizartearen erantzun mobilizatzaileak

Idazki honek arrisku globalaren aurreko erantzun lokalak nolakoak izaten diren aztertu nahi du, eta konkretuki *Prestige* petrolio-ontziaren hondamendiak izan zuen erantzun mobilizatzailea Hego Euskal Herrian.

2002ko azaroaren 13an 77.000 tona fuel zeramatzan kasko bakarreko *Prestige* petrolio-ontziak Galiziako Finisterretik 45 kilometrora aldera egin zuen, eta Galiziako eta Espainia-

ko administrazioak Atlantikoan zehar astebete hilzorian eduki ondoren hilaren 19an bitan zatitu eta itsasoan barrena betiko hondoratu zen 3.500 metroko sakontasunean Finisterretik 246 kilometrora.

Prestige petrolio-ontziaren istripuan ardura gehiago edo gutxiago izan zuten herrialdeen zerrenda globalizazioaren metafora onena zela aipatu izan zen¹. Ontzia 1976an Japonian eraiki zen, eta 2002ko azaroaren 5ean Letoniako Vent-spil-eko portutik abiatu zen bere azkeneko bidaia izango zena burutzeraz, lehenago hilabeteak emanak zituela San Petersburgon ontzi biltegi moduan. Letoniatik irten eta egun gutxira, Danimarkako portu bateko azterketan, teknikari bat jada konturatu zen ontzia bidaiatzeko egoera onean ez zegoela, baina ez zen ezer egin horrek Gibraltarreko norabidean —antza, benetako norabidera, Singapurra, heltzeko igarobidea— ez jarraitzeko.

Prestige-k Bahametako bandera erabiltzen zuen; konpainiaren jabea ofizialki Liberian egoitza zuen Mare Shipping zen; ontzi-jabearen ordezkaria Grezian egoitza zuen Universe Maritime enpresa zen; fuel olioaren kargaren jabea Errusian, Britainia Handian eta Suitzan egoitza zuen Crown Resources enpresa zen; eta, azkenik, ontziaren kapitaina 67 urteko Apostolos Mangouras greziarra genuen.

Bost urte igaro dira petrolio-ontzia hondoratu zenetik, eta oraindik ere hondoratze lekuan fuel orbanak azaleratzen diren bitartean, *Prestige*-ren krisi moduan ezaguna izan zenaren aurrean euskal aktore edo eragile sozio-politiko ezberdinen jokabidea aztertuko dugu datozen orrialdeetan.

Aspaldian ikasi genuen triskantza ekologikoez ez dutela muga eta ertz politikorik errespetatzen. Globalizazio ekonomikoak ere ez. *Prestige* izeneko petrolio-ontziak argi utzi zuen urperatu eta gero zer-nolako arriskuak dituen gure eredu energetikoak. Gure zibilizazioaren aurrerapenak denbora geologiko luzeetan ekoiztutako erregai fosiletan —ikatzaz, petrolio eta gas naturala, printzipalki— oinarritu dira, eta ekonomia zati handienetarikoa horren inguruan dabil. Gure

bizimodu modernoa petrolioari elkarlotuta dago. Gure automobilak, etxetresna elektrikoak, jantziak eta elikagaien produkzioa, adibidez, horren menpe daude. Gainera, munduko enpresa transnazional nagusietarikoak (Exxon-Mobil, Shell, British Petroleum-Amoco, Texaco, Total-Fina-Elf-Cepsa, Repsol-YPF...) alor ekonomiko horretakoak dira, eta munduan zehar sakabanaturik dituzte euren instalakuntzak eta garraioak.

Bremengo Itsasontzien Ekonomia eta Logistika Institutuaren arabera, 2000 urtean 7.894 petrolio-ontzi ari ziren itsaso zabaletan, horietatik 3.077 ontzi 20 urte baino zaharragoak ziren eta 1.500 mende erdia baino gehiagokoak; beraz, arriskua, perilak eta galzoriak izugarriak dira. Petrolio garraioaren %60 itsasotik zehar egiten da, munduko 8.000 inguru petrolio-ontzietatik %40k 20 urte baino gehiago dituzte eta %50 komenientziazko banderakoak dira. Dena den, garraio mota hori arriskutsua izateaz aparte, ezin dugu ahaztu *Prestige* itsasontzia bezalako enbriak ez direla gure itsasoen kutsatzaile nagusiak: urtero, 2-9 milioi tona hidrokarburo botatzen dira itsasora, %77 lurtean dauden instalazioen isurketetatik.

Ulrich Beck (1991) eta Gottard Bechmann (2004) irakasle alemaniarrek ondo bereizten dute arriskua (Gefahr, risk, riesgo) eta perila (Risiko, danger, peligro). Azken horretan pertsona edo erkidego batek kalte posible baten etorrera soportatzen du, baina hartzaileak ez du ez erantzukizunik ez aukerarik kalte horren sorreran edota iturburuan ekiteko. Horrela kontsidera ditzakegu birus eta bestelako gaitzek eragindako epidemiak eta pandemiak historian zehar. Aldiz, arriskuak badu zerikusirik erantzukizunarekin. Hori ikuspuntu desberdina litzateke, erabakiak hartzen dituenaren ikuspegia agerian uzten du, eta gure «arriskuaren gizar-tean» asko dira hartu behar diren erabakiak, maila ugaritan eta une askotan ere. Hots, ziurgabetasuna onartuz gero, prest egon behar dugu berarekin nabigatzeko. Galiziako Carmela García González (2005) biologoak dioenez, arris-

kuaren lengoia politikoa da. Aspaldian perilaren asuntotan naturak gobernatzen zuen; baina gizarte industrialetan, segurtasunaren ametsa zapuztuz, ezagutza eta aurrerapen teknologikoarekin ez da segurtasunaren erreinua etorri, baizik eta «erantzukizun ezaren antolamendua», Becken hitzetan. Petrolioaren industrian ikusten dugun legez, arrisku berriak fabrikatzen ditugu ziurtasunak eta kontrolak espero genituen tokietan, eta arriskuen kopurua gora doa etengabe.

Aipatu denez, *Prestige*-ren hondamendiak arriskuaren gizarte globalizatuaren paradigma erakusten du osoki. Japoniako, Greziako, Letoniako, Danimarkako... itsasoetan egon da, eta hainbeste kontinente desberdinetan ibiltzearenak zerikusi gutxi dauka bere izenarekin (*prestigio*: goiko estatus edo erreputazio, arrakasta, eragin eta aberastasunagatik lorturikoa) eta gehiago opakutasunarekin eta erantzukizunei ihes egiteko borondatearekin. Izan ere, fuel-olioaren jabea Gibraltarren errolatutako (1996) enpresa komertzial bat zen (Crown Resources), eta Suitzan, Zug hirian, zuen egoitza nagusia. Errusian erosi zuten zama Singapurrera eroan eta saltzeko. Enpresa hori Alfa Group Consortium-en ataltzua da, non petrolioaz aparte nekazaritza-industria, telekomunikazioak, merkataritza eta komunikabideen negozioak egiten diren. Hartantxe bertan datza globalizazio neoliberalaren eredu, sozietate anonimoen agerpenetik hona garatu dena. Enpresen erantzukizunak mugatuak eta iheskorrak baitira.

Prestige-ren hondamendiaren kariaz, itsasontzien enpresen abokatuak prentsan, irrati eta telebistetan errepikatu zuten, erantzukizunak uxatzeko kontratatuak baitaude, *Erika* (1999) eta *Exxon Valdez* (1989) istripuetan petrolio-ontziak oso gazteak zirela, bi eta lau urtekoak alegia. Baina ez zuten aipatzen horietan istripuaren kausa giza hanka-sartze bat izan zela, beste kasu askotan ez bezala. Eta gure aburuz auzi gakoa da: nola gauza daiteke Europako Batasunaren ingurumen arau nagusia, «kutsatzen duenak ordaintzen du»? Zoritxarrez, kasu honetan iparramerikarren etsenpluak ez du balio: Exxon konpainiak oraindik ez du ordaindu Ame-

riketako Estatu Batuen Tribunal Federalak ezarritako 4.000 milioi dolarren isuna, nahiz eta publikoki onartu kalteak euren erantzukizuna zirela.

Erantzukizun politikoetara jotzen badugu, 2002ko azaroaren 13tik 19ra, sei egun luzeetan, alarma jo zenetik itsasontzia urperatu zenera arte, Galizia zein Espainiako gobernu-buruek krisialdi edo larritasun egoera maneiatzeko ahalmen eza erakutsi zuten. Hurrengo egunetan marea beltzak Galiziako hondartzak eta labarrak lohitu zituenean, euren axolagabekeria eta ardura politiko eskasa nabaria izan zen. Alderdi Popularraren jokabidea *inpopularra* izan zen oso, herriaren begi aurrean. Inoiz ez dira egon, Galiziako historian, Santiagon eta Vigon izan ziren mobilizazioak erantzukizun politikoak eskatzeko. Aldiz, gaizki hartutako edo omisioz egindako estropezuek ez zuten inongo dimisio edo kargu uzterik ekarri. Horregatik, batzuen aburuz, erantzukizun politikorik gabeko sistema politiko batean bizi gara, hau da, herriak aukera politiko desberdinen artean hautatzeko aukera du epez epe, baina hurrengo hauteskundeak etorri arte gobernariak ez dute inongo loturarik hautesleriarekin. Eta horrela politikarien desprestigioa handituz doa. Izan ere, askoren aburuz ingurumen katastrofe honek PPren dekadentzia politikoaren aztarna markatu zuen.

Beste modu antagoniko batean ikusi genuen gizartearen erantzuna. Galiziako gizarte zibila izan zen erantzun egokia eman zuen eragile nabarmena. Gizarte- eta ingurumen-hondamendi hau ez zen zerutik edo kasualitatez etorritakoa. Britainiako erregioa baldin bada marea beltzen txapelduna (7 kasu 1967tik hona), Galizian *Prestige* seigarrena zen 30 urtetan, eta hau, duda izpirik gabe, larriena izan zen. Erantzun herritarra eredugarria izan zen, agintari politikoen erantzun ezean. Eta elkertasuna ere sumatu dugu ondoko herrialdeen aldetik.

Prestige-ren auzian mugimendu sozial handia garatu da; bertan, hiritarrak, arrantzaleak, sindikatuak, alderdi politikoak, idazleak... bildu dira hondamendi ekologiko hori sa-

latu nahian eta berriro gerta ez dadin eskatuz. Artikulu honetan, guri dagokigunez, euskal herritarren erantzuna aztertuko dugu.

Errekurtso teorikoak, hipotesiak eta bide metodologikoak

Prestige petrolio-ontziak sortutako hondamendi ekologikoaren karira euskal gizartean sortutako mobilizazio sozial nabarmena ulertzeko, oso baliagarria zaigu jendarte honen inguruan jadanik teorizatu diren hainbat planteamendu, euskal *mugimenduen gizartearena* eta *gizarte kapitalarena*, alegia. Horrekin batera, une zehatz horretan dagoen testuinguru politikoari eta zehazki *Prestige*-ren inguruan gizartea mobilizatu nahi dutenek topatzen duten *aukera politikoaren egiturari* erreparatu behar diogu.

Euskal gizartea *mugimenduen gizartea* da (Casquete 2001) mendebaldeko herri gehienetan gertatzen den moduan. Politikak —zentzu hertsian: alderdien arteko joko demokratikoa, ordezkaritza, erakundeen jarduera, hiru botereak...— bere mugak erakutsi ditu jadanik eta jendeak beste adierazpide batzuk bilatzen ditu bere arazoak konpontzeko. Logika elektoralak (alderdiena) eta «bulegoen logikak» (*lobby* edo presio-taldeena) funtzionatzen dute, baina jendeak «kopuruen edota kaleen logika» (Casquete 2000) erabiltzen du arazotzat jotzen dituen hainbat egoeren aurrean bere argudioak, beste logika horien aurrean, inposatzearen. Horrela sortzen dira gizarte mugimendu berriak deiturikoak: ekologismoa, feminismoa, antimilitarismoa...

Mugimenduen gizarte eredu hori 70eko hamarkadako protesta-zikloaren ondoren badoa hedatuz mendebaldeko gizarteetan (Casquete 2000), eta ailegatzen da Hego Euskal Herrira Estatu espainiarrean aldaketa politiko sakona (frankistotik gaur egungo monarkia parlamentaria) gertatzen ari den momentuan, eta marko horretan kokatzen da hu-

rrengo urteetan. Eboluzio horren adierazlea izan daiteke guri ikerketa honetan bereziki interesatzen zaigun mugimendua, ekologismoa alegia (Barcena 1995).

Gizarte mugimenduak, eta zehazki ekologismoa, aktibatzeko arrazoien artean, mendebaldeko herrietan kapitalismo aurreratuak eragiten dituen aldaketa sozialak daude: norbakoaren bizitza, osasuna, arriskuan egon daiteke printzipioz norberak kontrolatu ezin dituen erabakien arabera (Beck 1998); gero eta ezaupide gehiago daukagu gure inguruaz eta etengabe hausnartzen ari gara horri buruz, baina aldi berean hausnarketa horrek etengabe bultzatzen gaitu gauzak hobetzera eta finkatuta dagoena zalantzan jartzera (Giddens 1993); teknologiak gero eta autonomia handiagoa hartzen du gizarte-eredua finkatzeko (Munford 1998) eta aldaketa sakonak eragiten ditu denbora laburrean (Castells 1997).

Eta horrek guztiak eragin berezia dauka gaur egungo euskal gizartearen formazio sozialean. Azken urteotan izandako bilakaeran, hainbat faktoreren bat-egitea badoa mobilizazio ahalmen berezia sortuz euskal gizartean: egoera sozio-politikoaren definizio intersubjektiboa egiteko saio diferente eta askotan paraleloak, sare eta talde informal ugari eraketa sozialaren oinarrian, eta horixetan, askotan, izaten den orden sozialaren irakurketa kritikoa (Martinez 1998).

Azken urteotako mutazioa hauxe dugu: mobilizazioa, askotxotan, gizarte mugimenduetatik gobernuz kanpoko erakunde eta borondatezkotzara pasatu izana. Askotan zaila da zehaztea non bukatzen den gizarte mugimendu bat eta non hasten den gobernuz kanpoko erakunde bat, eta askotan bai estruktura batean bai bestean aritzen direnak pertsona berak dira. Baina dudarik ez dago azken urteotan boluntario lana egin ahal izatea —hau da, zerbait zehatza egin ahal izatea, emaitzak ikusten direla, galipota garbitzea bezala— gora kotizatzen duen balioa dela (De la Peña 1999).

Eta finez, erreparatu behar diogu baita ere *gizarte kapitalaren* kontzeptu emankorrari. Coleman eta Putnam ikerlariek «kapital soziala» deitzen diote merkatu-gizarteak eta

demokrazia liberalak funtzionatzeko behar duen osagai zehatz bati: konfiantzaren bermea segurtatzen duen solidari-tate eta elkarren arteko leialtasun sare informala, giro sozial bat, zeinak norbanakoa hainbat trebetasunez hornitzen bai-tu gizarte horretan mugitzeko, ekiteko (Herrerros eta De Francisco 2001).

Ez dago neurketa zehatzik, baina beldurrik gabe esan de-zakegu euskal kostaldeko herri eta eskualdeak kapital sozial altuko lekuak direla, daukaten elkarte kopuru, parte-hartze politiko eta gizarte zibilaren hedapen mailari erreparatzen baldin badiogu. Gainera, leialtasun sare informal horiek be-reziki indartsuak dira arrantza eta kaien inguruan sortzen den giroan: leku gehienetan, urbanizatu eta industrializa-tuenetan ere, arrantza munduak iragan mitiko eta mitifika-tua suposatzen du, herri horiei nortasuna eta historia eman dien jarduna; eta horrek lotura dauka beste fenomeno bate-kin: euskal abertzaletasunak —indar politiko hegemonikoa espazio horretan— bere imajinarioa eraikitzean garrantzi handia eman die baserriari eta kaiari, geroari eta kresalari (euskal nazionalismo literario bukolikoak sortutako bi ele-berrien izenak erabiltzearen) tradizioaren ofizioei azken fi-nean (Martinez Gorriaran eta Agirre 1995).

Helmuga epistemologiko horietarako bide metodologiko bikoitza erabili izan dugu. Alde batetik, itsas istripuaren ga-raian Euskal Herrian eragile desberdinen partetik (ekolo-gistak, komunikabideak, akademikoak, instituzioak...) sor-tutako testuak aztertu eta *Prestige*-ren gainean idatzitako materialak bildu ditugu gure hipotesiak lantzeko. Bestetik, eragile sozial nabarmenengana jo dugu, hots, mobilizazioak eta protestak antolatu zituzten elkarteen ordezkari edo bo-zeramaileak (ekologistak, arrantzaleak, surflariak eta bolun-tarioak) elkarrizketako ditugu; hain zuzen, 2002-2003tik bost urte pasatu eta gero, mobilizazio eta protestaldiak ger-tatu ziren garaien oroimenak eta gaur egungo bizipenen ar-teko kontrasteak eta iradokizunak eskatuz. Bi ariketa horien emaitza da esku artean duzuen idazlan hau.

Prestige-ko fuelaren etorrera euskal kostaldera eta EAEko administrazioen jokabidea

Prestige petrolio-ontzia Ozeano Atlantikoaren uretan hondoratu eta astebetara, isuritako fuelak Galiziako kostaldea zelan belzten zuen ikusita, Eusko Jaurlaritzak balizko marea beltz bat euskal kostaldera hurbilduko balitz zelan aurre egin ziezaiokeen aztertzeke eta egin beharreko lanak koordinatzeko batzorde bi antolatzea erabaki zuen. Erakunde arteko Batzordean Eusko Jaurlaritzak berak, Gipuzkoako eta Bizkaiko Foru Aldundiek eta Donostiako Udalak hartu zuten parte. Sailen arteko Batzordea, berriz, Lehendakariordetzatik koordinatuta egon zen eta bertan honako sei sailek parte hartu zuten: Ingurumena, Herrizaingoa, Nekazaritza eta Arrantza, Osasuna, Garraio eta Herri Lana eta Industria, Merkataritza eta Turismoa.

Sailen arteko Batzordearen lehen bileran, azaroaren 27an, balizko marea beltza euskal kostaldera hurbiltzekotan Eusko Jaurlaritzak eskura zein baliabide zituen ezagutzeko Batzorde Tekniko bat osatzea erabaki zen. Horrez gain lantalde bi osatzearen beharra ikusi zen: bata fuelaren bilketa, garbiketa lanak eta larrialdi-plana jorratuko zituena, Herrizaingo Sailaren menpe; eta bestea eragile ezberdinek osaturiko aholku mahaia, 'Batzorde zientifiko-tekniko' izendatu zena.

2002ko abenduaren 5ean, lehen fuel orbanak Bizkaira helztearekin batera, Eusko Jaurlaritzak, Aldundiek eta udal ezberdinek kostako garbiketa burutzeko lehen interbentzio operatiboak martxan jarri zituzten. Abenduaren 5etik 11ra bitartean Bizkaiko hondartzetan 250 tona fuel eta fuelez zikinduriko 100 tona material biltzen ziren bitartean, Eusko Jaurlaritzak fuel kopuru gehiegi kostaldera iritsi ez zedin itsasoan biltzea sustatzeko erabakia hartu zuen. Kostan eskumenik izan ez arren, horiek estatu espainolaren eskuetan baitaude, eta baliabide mugatuak izanik², arrantzan neguko geldialdia zela aprobetxatuz arrantzaleengana jo zuen, horiek euren baxurako ontziekin fuela itsasoan bil zezaten.

Abenduan ere, fuela jada Kantauri itsasoan egonik, Eusko Jaurlaritzaren eta Kantabria, Asturias eta Frantziako administrazioen artean lankidetzak hasi zen itsasoan burutu beharreko fuelaren bilketa lanak koordinatzeko, eta fuelaren inguruko informazioa (kopurua, norabidea...) komunean jartzeko, Estatu espainoleko administrazioetik ematen ziren datuak ez baitziren oso fidagarriak. Administrazioen arteko lankidetzak, gorabeherekin, denboran aurrera jarraitu zuen.

Krisiaren hasieran, eta baita aurrerago ere, itsas ikerketan aditua den AZTI euskal zentro teknologikoak jardun zuen euskal erreferente gisa fuelaren inguruko informazioa lortzerakoan, beti ere Eusko Jaurlaritzarekin harreman estua mantenduz. Frantziako CEDREekin³ koordinaturik, Asturiasko uretan kokaturiko fuel orban handien norabidea eza-gutzeko GPS sistema erabili eta tresna informatiko propioa garatu zuen, baita orbanak balizatu ere buiak ipiniz. Horrez gain, Eusko Jaurlaritza eta Arrantzaleen kofradiekin bildu zen, arrantza-ontziei fuela biltzeko erabili beharreko tresnen diseinuan lagundu zien eta hondartzetan eta itsaslabarretan jasotako fuelari ere analisi kimikoak egin zizkion.

Estatuko administrazioaren ekimenei dagokienez, abenduaren hasieran eta Bizkaira heldutako fuelari aurre egiteko Espainiar Gobernuaren EAeko Ordezkarriak 'Koordinazio Iraunkorreko Batzordea' eratzeko erabakia hartu zuen⁴. Horrez gain Espainiar Armadako 100 kide garbiketa lanetan aritu ziren Muskizko hondartzan abenduaren 8an. Hilaren erdialdera berriz Estatuko Ministro Kontseiluak, 8/2002 lege-dekretuaren bitartez, *Prestige*-ren istripuaren harira haruriko neurri zuzentzaileen laguntzak Kantauri kostaldeko herrialde guztietara hedatu zituen (EAE barne).

Bitartean, Eusko Jaurlaritzaren Sailen arteko Batzordeak sorturiko Batzorde zientifiko-teknikoa abenduaren 19an bildu zen lehen aldiz, bertan euskal administrazioetako, erakunde publiko zein pribatu eta talde ekologistetako ordezkarriak egonik⁵. Marea beltzari aurre egiteko, haitz, kala eta estuario guneetan aritzeko jardunbide protokoloa lantzen hasi

ziren, garrantzi handia emanaz euskal kostaldeko ekosistema baliotsuenak fueletik babesteari (Urdaibai, Txingudi edota Gaztelugatxe, besteak beste).

Kostaldeko babes eta garbiketa lanei dagokienez, Eusko Jaurlaritzak lau jardunbide maila ezarri zituen. Lehenengo mailarako Aldundietako garbiketa lan arruntak burutuko ziren, enpresa pribatuek burutzen zituztenak; bigarrenean Aldundietako langile gehiagorekin indartuko ziren (suhiltzaileak, mendizainak); hirugarrenean kaltetutako udaletako brigadek parte hartuko zuten; eta, azkenik, eta beste erre-mediorik ezean, udaletan edo talde ekologistetan izena emana zuten boluntarioak arituko ziren.

2003ko urtarrilean, Eusko Jaurlaritzak Herrizaingo Sailak zuzenduko zuen 'Krisi Mahaia' sortu zuen, bertan kostaldeko Foru Aldundiek eta zenbait udal ordezkariak ere parte hartu zutelarik. Mahaiaren eginkizunen artean fuelaren zaintza, orbanen jarraipena eta Ertzaintzak eta Aldundieta-ko eta Herri-Babeserako langileek osatzen zituzten bilketa patruilen diseinua burutzea eta horien antolaketa zegoen, hala nola koordinazio orokorra burutzea. Garbiketa zerbitzu, DYA, Gurutze Gorri eta udalek fuelaren inguruan jasotzen zituzten datu guztiak SOS Deiak Herrizaingo Sailaren menpeko erakundeak batzen zituen.

Nahiz eta Eusko Jaurlaritzaren agintarien partetik gizarte-ari zuzenduriko mezuak krisi hasieran lasaitasunezkoak izan, Krisi Mahai horren sorrerak bazuen arrazoirik: urtarrilaren 10ean Bizkaiko 28 hondartzetatik 14 fuelez zikindurik agertu ziren, eta fuela lehen aldiz Gipuzkoa eta Lapurdiko kostaldera ailegatu zen. Hilaren 14rako EAEko 47 hondartzetatik 42k jadanik fuelaren «bisita» izana zuten egunen batean behintzat, proportzio ezberdinetan. Fuela kopuru horretan ailegatzeak euskal administrazioak erabaki berriak hartzera behartu zituen. Bizkaiko Foru Aldundiaren esanetara kostaldean garbiketa lanetan 69 langile aritzetik 107 aritzera pasatu ziren; Eusko Jaurlaritzak, berriz, itsasora fuel bila irteten ziren arrantza-ontzien kopurua bikoizteaz gain, ki-

rol-ontzien jabeen ere bilketa lanetan parte hartzeko gonbita luzatu ziren.

Kostaldea guztiz belztu ez zedin, Kantauri itsasoan, Asturias aldean, zebilen fuel orban handi bati aurre egin beharra zegoen, eta horretara joan ziren urtarrilaren 23 eta 24an euskal arrantzaleak Kantabriako eta Asturiaskoekin elkarlanean, guztira 1.760 tona fuel itsasotik jasotzea lortu zutelarik. Hala ere hilaren 30 eta 31 bitartean fuelez zikinduriko 240 tona material bildu ziren kostaldean, Lekeitio eta Bakioko hondartzak itxi behar izan ziren eta haizeak Plentzia, Urdaibai, Deba eta Zumaiako itsas-hesietan kalteak eragin zituen. Horren aurrean, Eusko Jaurlaritzak kostaldeko dispositiboa berriindatu behar izan zuen: fuela biltzeko hornituriko arrantza-ontziak 60tik 100 izatera pasatu ziren bitartean, kostaldean aurrerantzean 400 langile aritu ziren garbiketa lanetan.

Baina egoera ez zen hobetu; guztiz kontrakoa, otsaila du-gu hilabeterik beltzena euskal kostaldean.

Hilaren 1 eta 2 artean 226 tona fuel bildu ziren kostaldean, hondartzetan batik bat; 250 tona fuel bildu ziren, Donostia eta Bizkaiko kostaldeetan. Hurrengo egunean, fuelez zikinduriko 198 tona material bildu ziren, eta egoeraren aurrean Eusko Jaurlaritzak kostaren babeserako hirugarren maila aktibatu zuen, eta kostaldean ari ziren langileak 400etik 600 izatera pasatu ziren.

Aipaturiko langile horiek hondartzetan burutzen zituzten garbiketa lanak. Bertan, horien artean TRAGSAko⁶ langileak aritzen ziren haitzetan itsasotako fuelaren kanpoko geruza soilik kenduz, florari kalterik ez eragiteko. Lan horiek eskasak izanik, Batzorde zientifiko-tekniko barnean abendutik lantzen ari zen 'kala, haitz eta estuario' guneetako Jardunbide Protokoloa onartu zen otsailaren erdialdera, IHOBE eta AZTIk eginikoa.

Otsaila osoan zehar, EAeko hondartzetan 1.256 tona fuel bildu ziren. Hil horretan ere, kostaldeko ekosistema balioetsuetan jarritako itsas-hesiak behar bezala babesten ez zutela ikusi zen, bai eguraldiak kalteak eragin zizkielako, bai

fuela hesien gainetik igarotzen zelako. Epe horretan ere, fuelaren isurketagatik kaltetuak izan ziren pertsonak FIDACi (Fondo Internacional de Indemnización de Daños por Contaminación de Hidrocarburos) erreklamazioak bideratzeko, Estatuko administrazioak EAEn bulegoak irekitzeko erabakia hartu zuen.

Martxoan, egoera hobetzearekin batera, Bizkaiko hondartzetan 197 langile aritzetik 115era pasatu zen. Urpekariak itsas hondoa aztertzen hasi ziren balizko fuelaren arrastoen bila, baina zorionez ez zuten topatu, eta 2003ko maiatzaren hasieran haitzetan itsatsitako fuelaren ur bero bidezko garbiketari ekin zitzaion. Maiatzean zehar euskal kostaldeak berriro ere fuelaren «bisita» jasan zuen, Zarauzko hondartza itxi behar izan zen, eta *Prestige*-ren hondoratzetik sei hilabetera euskal kostaldean jada fuelez zikinduriko 2.100 tona inguru material bildu ziren, horietariko 1.300 Bizkaian.

Maiatzean zehar euskal hondartzak itxita egon baziren ere, ekaineko eguraldi ona eta hondartzetako sasoi «ofiziala» helitzearekin batera Eusko Jaurlaritzak hondartzak zabaltzea erabaki zuen, hondartzetako uretan buruturiko azterketen emaitza positiboak oinarri harturik. Baina fuelak ailegatzen jarraitu zuen, egunik okerrena hilaren 17a izanik: fuelez zikinduriko 22 tona material jaso ziren 17 hondartzatan zehar sakabaturik. Fuelaren etorrerak hondartzetako bandera urdinak galtzea suposatu zuen, baina hondartzak ez ziren itxi.

Bide judizialaren barnean aipatu beharra dago Euskal Erakunde arteko Batzordeak *Prestige*-ren enpresa sailkatzailearen aurka (American Bureau of Shipping) ardura moduan gutxienez 50 milioi dolarreko eskakizuna zuen demanda zibila aurkeztu zuela Ameriketako Estatu Batuen Auzitegi Federalean 2003ko maiatzean.

Hondoratzetik urtebetera, iturri ofizialek informatu zuten lehorreko garbiketa operatiboek guztira 3.000 tona fuel bildu zituztela euskal hondartzetan, krisiaren kudeaketan 3.000 pertsona aritu zirela (Foru Aldundietakoak, Gurutze Gorri eta DYako boluntarioak, sorosleak, AZTIko teknikariak eta

Eusko Jaurlaritzako langileak), eta euskal erakundeek fuelaren aurkako lanetan 55,8 milioi euro gastatu zituztela.

Prestige isurketaren zenbait eragin Hego Euskal Herrian

Gatazka ekologikoeak sortzen dituzten ondorioei —baita edozein gatazka sozialen ondorio eta eraginei— mugak azaltzea erraza ez bada ere, aipatzera goazen bi alorrak, ekologikoa zein ekonomikoa, osoki aipagarriak izanen dira geroz izan ziren gizarte mugimenduen erantzunak ulertzeko. Hala ere, jakina da, ondorioak anitzak eta afera esparru askotan atzeman zirela.

Ekosisteman

Prestige-ren fuel isurketak euskal ekosisteman kalteak eragin zituela eta eragiten jarraitzen dituela esatea erraza bada ere, bost urte igaro ondoren kalte horiek zehaztea ez da horren erraza, ekologistek aipatzen diguten moduan: «ondorio ekologikoak oraindik ez dakizkigu zeintzuk izanen diren»; «lehenengo hilabeteetan atzeman ziren eraginak eta urteak pasatu ahala ager daitezkeenak desberdinak izango baitira».

Aipatu izan dugu jada euskal administrazioen lehen ekimenen artean euskal ekosistema baliotsuenak babesteari begira neurriak hartzea izan zela; horretarako zenbait itsasadarren bokalean itsas-hesiak jarri izan ziren, horiek eraginkortasun maila ezberdinak izan zituztelarik. Lehenengo itsas-hesiek ez zuten bere funtzioa ongiegi burutu eguraldiak kalteak eragin zizkielako edota fuela gainetik igaro zelako, bigarren itsas-hesiak zenbait kasutan enpresen interesgatik kenduak izan ziren (Urdaibain Murueta Untziola-ko ontzi handi bat itsasora irten zedin edo Plentzian enpresa batek itsasadarrean dragatze lanak egiteko).

Mota ezberdinetako ontziek fuel kopuru oso handia itsasoan jasotzea lortu bazuten ere (euskal arrantzaleen lana be-

netan handia izan zen), petrolio-ontziaren hondoratzetik urtebetera euskal kostaldean, hondartzetan batik bat, 3.000 tona fuel jasota zeuden (1.900 Bizkaia eta 1.100 Gipuzkoan). Hala ere, 2003ko azaroan euskal kostaldeko itsaslabarretan eta haitz guneeetan oraindik 20 eta 30 tona fuel inguru gertzen zirela suposatzen zen.

Petrolio-ontziaren hondoratzetik hiru hilabetera euskal administrazioek fuelaren isurketagatik gunerik kaltetuena Bakio eta Matxixako arteko haitz gunea aipatzen bazuten ere, urtebetera Bakioz gain Sopela (hondartzak eta haitz gunea) eta Kobaroneko itsasadarra (Muskiz) aipatzen zituzten. Estatuko administrazioak berriz hondoratzetik urtebetera Kantauri itsasoko zortzi hondartza oraindik kaltetuak zaudela informatu zuen, eta horien artean Meñakoz —Sopela eta Barrika arteko kala— agertzen zen. Iturri ofizialeko informazio horiek argi uzten dute hondartzak ez bezala kostaldeko haitz gunek ez zirela behar bezain ondo babestu. Oraindik ere 2004ko apirilean, petrolio-ontziaren hondoratzetik 17 hilabetera, 20 tona fuel bildu ziren euskal kostaldean.

2003ko hondartza sasoi justu hasi baino lehen kostaldeko uren 4.000 analisi burutu ziren, eta iturri ofizialen arabera ohikoa zen baino kalitate hobea eskaintzen zuten euskal kostaldeko urek. Horrela, ekainean hondartzak zabaltzea deliberatu zuen Eusko Jaurlaritzak.

Uretan bizi diren izaki bizidunei fuelaren isurketak zein eratan eragin zien zehaztea ez da batere erraza. Iturri ezberdinetatik jaso dugun informazioaren arabera, mikroorganismoak lirakeke fuelaren kalterik arriskutsuenak jasan zituztenak, eta fuelak baliteke kate trofikoak aldatu izana, itsasoan dagoen oreka apurtuz.

Desoreka horrek eragin zuzena izango zukeen zenbait arrainen kantitatean arrantzaleek ikusi eta jasan zuten murriztapenarekin, antxoa eta berdela adibidez. Dena den, beste faktore batzuek ere eragina badute: sare pelagikoen erabilerak, gehiegizko arrantza, ugalketa aldiak ez errespetatzea edota arrantza kuotak gainditzea.

Baina nabarien ikusi zena, eta pertsona askoren bihotza mindu zuena, hegaztiak jasan zuten kutsadura izan zen.

Espainiar Ornitologia Elkarteak (SEO) eta Bird Life hegaztien babeserako erakundeak, 2003ko martxoan, isurketatik hiru hilabete eta erdira, kaleratu zuten txostenaren datuak erakusten dizkizuegu ideia har dezazuen:

	<i>Kutsaturiko hegaztiak</i>	<i>Hildako hegaztiak</i>	<i>Guztira</i>
Bizkaiko kostaldea	330	1531	1861
Gipuzkoako kostaldea	280	1591	1871
Guztira EAeko kostaldea	610	3122	3732
Atlantiko eta Kantauri osoa	5.655	17.105	22.802

Martin arrunta (*Uria aalge*) eta lanperna-musua (*Fratercula arctica*) ditugu ezberrik gabe gehien kalteturiko espezieak.

Azkenik, Ekologistak Martxan elkarteak 2004ko apirilean aditzera eman zuenaren arabera, isurketa hasi eta 17 hilabete bitartean Portugal eta Frantzia arteko kostaldean bilduriko 23.181 hegaztiak kalteturiko hegazti guztien %10 baino ez ziren izango.

Ekonomian

Lehen mailako arazo ekologiko baten aurrean gaudenean ekonomiari buruz hitz egitea materialistatzat jo daitekeen arren, ezin dezakegu ahaztu *Prestige*-ren fuel isurketak ondorioak izan zituela bai EAeko ekonomia zein turismoan.

Lehenengoari dagokionez, Bizkaiko eta Gipuzkoako Foru Aldundiek eta Eusko Jaurlaritzak euskal kostaldera heldutako fuelari aurre egiteko harturiko neurri guztien kostua 56 milioi eurotan baloratu zuten hondoratzetik urtebetera zein bi urtera eskainitako datuen arabera. Kontu horietan ez zen aintzat hartu arrantzaleek antxoa eta berdelean galdutako (edo irabazteari utzitako?) dirua, fuelaren eta beste kontzeptuen eraginez arrantzuriko kantitate txikiagatik. Gas-tuei euskal administrazioek egin zieten aurre, EAEn inda-

rrean dagoen Kontzertu Ekonomikoa dela medio, eta ondoren Estatuko administrazioari ordaindu beharreko kuptik deskontatu zitzaizkion.

Estatuko administrazioaren partetik, EA Eri dagokionez, 2.900 euroko zerga hobariak eman zizkien 2003ko maiatzean 36 euskal enpresei *Prestige*-ren isurketak eragindako kalteak arintzeko, eta jada ekainean isurketagatik kalteak izandakoek kalte-ordainak jasotzeko dekretua onartu zela informatu zuen. Bien bitartean, Europako Legebiltzarrak, petrolio-ontziaren hondoratsetik urtebetera, Europako Batasuneko Elkartasun Fondotik 8,6 milioi eurotako diru-laguntza onartu zuen espainiar Estatuarentzako *Prestige*-ren hondoratzeak sortutako kalteak finantza zitzaizkion.

Turismoari dagokionez, 2003ko otsailean, fuelaren etorrera masiboarekin batera, euskal kostaldeko hotel eta talasoterapia guneak jada kezkatu agertu ziren epe erdira bezero gutxiago izan zezaketelako, eta badirudi behintzat zer edo zer igarri zutela: ekainaren bukaeran Bizkaiko kostaldeko herrietan uda sasoiari alokatzen ziren pisuen betetzea erdira jaitzi zen aurreko urteekin konparaturik. Arrazoiaren artean, etxebizitzaren prezioaz eta klima eguzkitsuan egonkortasunik ez egoteaz gain, *Prestige*-ren isurketak eragina izan zuela ezin uka daiteke.

Turismoari loturik, petrolio-ontziko fuelaren isurketak eragin zuen beste ondorio bat euskal hondartzek beren kalitatea «ziurtatzen» duen bandera urdina galtzea izan zen. Isurketa aurreko udan ikur hori lortu zuten bederatzi euskal hondartzetatik soilik lauk lortu zuten 2003ko uda bandera urdinarekin hasia, baina pozak ez ziren gehiegi iraun, ekainean egoniko fuelaren etorrerak uztailaren hasieran banderara galtzea suposatzen baitzuten. Administrazioak, hala ere, turismoak sortzen dituen etekinei eutsi nahi izan zuten, eta zentzu horretan zenbait proposamen «burutsu» entzun ziren: bitxikeria moduan eta horien adibide gisa, Sopelako udal gobernuak hondartza parean igerileku handi bat ezartzea aztertzen zuten.

Aktore sozialen jokabidea

Arrantzaleak

Fuela euskal kostaldean agertzearekin batera Eusko Jaur-laritzako arduradunak laster konturatu ziren baliabide nahikorik ez zutela fuela itsasoan jasotzeko, eta, arrantzaleen neguko geldialdia zela aprobetxatuz, horiengana jo zuten fuel bilketa lanetan ari zitezten.

2002ko abenduan zehar Eusko Jaur-laritzako eta Arrantzaleen kofradietako agintarien eta AZTIko teknikarien artean bilerak burutu zituzten lana koordinatzen hasteko, azken horiek fuela jasotzeko sistema bereziak eta bilketa sareak arrantza-ontzietan probatzen zituzten bitartean. Hilabetean zehar fuela itsasotik jasotzeko prestaturik zeuden ontzien kopurua handituz joan zen (25etik 70era), eta jada ontzi batzuk (10 inguru) euskal kostaldera ailegatzen ziren fuel orbanen bila irteten hasi ziren.

Urtarrilean, fuel orbanen etorrera ugaritzearekin batera, fuela biltzera astean zehar irteten ziren ontzien kopurua 35 ingurura handitu zen. Horrez gain, hilaren 23 eta 24an 760 arrantzale zeramatzen 69 euskal arrantza-ontzi Asturiasko kostaldera abiatu ziren fuela jasotzera, eta bi egunetan 1.250 tona batzea lortu zuten. Garai horretan kirol-ontziek ere fuela biltzen jardun zuten, Donostiako badian adibidez.

Baina Asturias aldean jasotako fuel kantitate handiak ez zuten ekidin otsailean marea beltza euskal kostaldera hurbiltzea, eta arrantzaleek horri aurre egiteko benetako lan gogorra burutu zuten. Hilaren lehenengo bost egunetan 120 ontzi aritu ziren batez beste fuela biltzen, 1.230 tona bilduz; eta otsailaren 6an 210 ontzi aritu ziren euskal kostaldean, egun batean 2.000 tona fuel jasotzea lortuz. Hilaren 9tik 13ra bitartean egunero 130 ontzi, batez beste, irten ziren fuela biltzera, guztira 3.330 tona fuel jasoz. Bitartean Bizkaiko eta Gipuzkoako kofradietako lehendakariak salatu zuten kutsaduraren aurkako ontziek fuel orbanak zatitu eta sa-

kabanatzen zituztela, eta Gobernu zentralaren eragingarritasun eza ikusirik Eusko Jaurlaritzak itsaso eta arrantzako eskumenak izatea aldarrikatu zuen.

Otsailaren 14an, euskal administrazioen arduradunen eta arrantzaleen arteko zenbait bileraren ostean, Eusko Jaurlaritzak euskal kostaldean arrantzatzea eta itsaskiak harrapatzea galarazi zuen, eta berdelaren arrantza-aldia itxi zen. Azken erabaki horren eraginez, 2.000 arrantzale eta arrantza sektoreko beste 1.000 langile kaltetu zirenez, Eusko Jaurlaritzak sei milioi euro zuzendu zituen kaltetuen diru-laguntzetarako.

Otsailaren 15etik aurrera arrantzaleek itsasora irteten jarraitu zuten fuel bila antxoaren arrantza-sasoia arriskuan ikusi baitzuten, eta hila bukatu bitartean beste 3.675 tona fuel biltzea lortu zuten; martxoaren 1a bitartean, AZTI eta Eusko Jaurlaritzaren datuen arabera, euskal arrantzaleek 19.395 tona fuel jasotzea lortu zuten guztira. Aldi berean, euskal agintarien eta Arrantzaleen kofradien artean akordio batera iritsi ziren, fuela biltzeko arrantzaleek erabiltzen zituzten arrantzarako sareen kostua Eusko Jaurlaritzak bere gain har zezan.

Martxoaren 10ean, Osasun Publikoko ikuskatzaileek 3.000 arrain azterturik, isurketaren ondorioz horietako bat ere ez zegoela kaltetua jakin zen; geroago maiatzean 4.539 azterketa burutu zituzten berriro ere emaitza negatiboak lortuz.

Martxoaren 17tik aurrera EAEko kostaldean inguraketa sareak ezik gainerako amu bidezko arrantza berriro baimendu zen arren, Kantauri kostaldeko arrantzaleak astebete beranduago arte ez ziren arrantzara irten, fuela biltzen ibili ziren ontziak garbitu behar izan zituztelako. Hilaren 20tik aurrera ontzi-jabeek, arrantzaleek, merkaturatzaileek eta arrantza egitea debekatuta egonagatik kalteak jasaniko beste sektoreek (izotz fabrikak, sare egileak, laguntzarako langileak...) Eusko Jaurlaritzari laguntzak eskatzeko epea 15 egunez zabalik izan zuten. 4,7 milioi euroko aurrekontuko laguntza horien izaera kalte-ordainekoa, premiazkoa eta iragankorra izan zen; arduradunen esanetan, kantitatea handitu zitekeen beharren arabera.

Azkenik, apirilaren 1ean, EAEn inguraketa sareekin arrantzan egitea baimentzearekin batera, antxoaren arrantza-sa-soia hasi zen. Baina pozak ez zien gehiegi iraun arrantzaleei: maiatza bukaeran Kantauri itsaso osoko arrantzaleek gobernu espainiarrari diru-laguntzak eskatu zizkioten antxoa eta berdel kantitate urriak arrantzatu izana *Prestige*-ren fuel isurketak antxoaren elikagaia —planktona— desagertzea eragin zuelakoan, eta horren ondorioz antxoak beste leku batzuetara alde egin behar izan zuelakoan. Antxoaren arrantza-sa-soia ekainaren 25ean itxiztat eman zuten arrantzaleek, «historiako txarrena» haien esanetan, soilik 3.000 tona antxoa arrantzatu baitzuten.

Prestige hondoratu eta urtebetera, Espainiako Ozeanografia Institutuko (IEO) kutsadura arduradunaren esanetan, isurketaren ondorioz kutsadura maila handiena zuen gunea Santander eta Bidasoa artekoa zen, euskal arrantzaleen gunea hain zuzen. Urtebetean 1.000 euskal arrantzaletik gora eta 215 arrantza-ontzi aritu ziren itsasoko fuela jasotzen, guztira 21.000 tona bilduz; hori itsasoan arrantza-ontzi guztiek jasotakoaren %59 zen eta Bizkaiko Golkoan arrantza-ontziek jasotakoaren %75.

Datu horiek argi adierazten dute krisi ekologikoaren hasieratik arrantzaleek buruturiko bilketa lana guztiz beharrezkoa izan zela benetako marea beltza euskal kostaldean saihesteko.

Boluntarioak

Galiziako kostaldearen egoera tamalgarria telebistako irudi eta egunkarietako argazkien bitartez ikusteak pertsona askorengan horren aurrean zerbait egin beharra zegoelako sentsazioa sortu zuen, aspaldian gertatu ez bezala. Hala, azaroaren bukaeran eta abenduan zehar EAEko 1.500 pertsona inguru prest azaldu ziren bai Galizian bai euskal kostaldean era boluntario batean garbiketa lanak burutzeko⁷.

Eusko Jaurlaritzaren eta Bizkaiko Foru Aldundiaren aldetik, lehen momentutik azpimarratu zen euskal kostaldean

Foru Aldundiko zerbitzuekin eta Gurutze Gorriko eta DYAko boluntarioekin lanean aritzeko pertsona nahikoa zeudela eta gainerako boluntariorik ez zela behar.

Fuela euskal kostaldera kantitate handitan iritsi zenean, 2003ko otsailean, Euskal Udalen Elkartearen (Eudel) eta Euskal Herriko Unibertsitatearen artean akordioa sinatu zen ikasleak boluntario gisa garbiketa lanetan aritzeko. Otsailean ere ezagutu zen kostaldeko udaletako boluntario erregistroetan 1.500 pertsona zirela izena emandakoak, eta beste horrenbeste ekologista eta surf elkarteetan.

Azkenik, martxo bukaeran, behin otsaileko fuel etorrera masiboa igarota, Eusko Jaurlaritzaren eta Lurra elkarte ekologistaren artean akordioa erdietsi zen, garbiketa lanak era antolatuan burutzeari begira boluntarioen zerbitzua martxan jartzeko Bizkaiko kostaldeko itsaslabar eta haitz gune batean.

Surflariak

Abenduaren 5ean, fuela Bilboko portuko ingurunera heldu eta berehala, bizkaitar surflariak kostaldea garbitzeari ekin zioten, Uribe Kostan batez ere. Lehen egun horretan Sopolako Peña Txuri Surf Taldeko dozenaka kide Bizkaiko Foru Aldundiko langileei fuela biltzen laguntzen ibili ziren Sopolako hondartzetan. Soilik egun bi beranduago, Euskal Herriko Surf Federakuntzak (EHSF) antolaturiko autobus batean, euskal surflariak Galiziara joan ziren kostaldearen garbiketa lanetan laguntzera.

Oraindik abenduaren erdialdera EHSFko surflariak informatu zuten beraien kontura kostaldea garbitzen ari zirela. Eusko Jaurlaritzak boluntarioen parte-hartzea ez zuenez onartzen, surflariak eurek garbiketa enpresei erositako baliabideekin edota noizbait udalen batek utzitako tresneriarekin aritzen ziren kostaldea garbitzen.

Surf taldeko klub ezberdinen artean gomendioak emateko sare bat eraiki zuten eta nahiko kritiko agertu ziren Bizkaiko Foru Aldundiarekin, erakunde horretako langileek soilik

hondartzak garbitzen zituztelako, haitz guneak fuelez zikin-
durik utziz. Surf-lari batek argiki adierazi digu: «kostaldea
haiantzako [Instituzioentzako] hondartzak bakarrik dira...
bestea bost axola!».

Ekologistak

Petrolio-ontziaren fuela abenduaren 5ean Bizkaiko kostal-
dera ailegatzearekin batera, euskal erakunde ekologistak la-
nean hasi ziren.

Lurra plataformak, Euskal Herriko kostaldeak dituen 225
kilometroetatik hondartza soilik %10 zela gogoraraziz, «Kos-
talde metro bat, euskaldun bat» kanpaina abiatu zuen. Eko-
logistak Martxan elkarteak, ikuskapen taldeak antolatu eta
telefono bat martxan jartzeaz gain, euskal administrazioei
jada itsasoan ikusiriko fuel orbanak bertan biltzea eskatu
ziren, horiek itsasertzera heldu baino lehen. Horrez gain la-
rrialdi-gune bakarra sortzea proposatu zuen, non ekologis-
ta taldeek ordezkari izan beharko bailukete.

Galiziara joandako boluntarioekin egon ostean, zenbait
talde ekologistak euren kezka azaldu zuten beharrezkoak zi-
ren segurtasun neurririk hartu gabe fuela biltzeak izan zi-
tzakeen arriskuei buruz; eta administrazioei boluntarioen
esku kalitatezko materiala jartzea eskatzeko eta *Prestige*-ren
isurketak sortutako kalte sozial, ekologiko eta ekonomikoen
konponketa aldarrikatzeko kontzentrazioa iragarri zuten
abenduaren 20rako Bilbon.

2003ko urtarrilean zehar, fuela maizago eta kostaldeko
puntu ezberdinetara heltzearekin batera, talde ekologistek
argiago ikusi zuten instituzio ezberdinen arteko koordina-
zio falta, eta euren kritikak areagotu zituzten, batez ere gai
bitan: fuela biltzeko langile falta kostaldean eta fuelez kutsa-
turiko animalien kudeaketa.

Lehenengo gaiari dagokionez, Izate (Barakaldoko inguru-
men taldea) eta Gernikako Ekologi Lan Taldea izan ziren le-
henak salatzen asteburuetan oso langile gutxi aritzen zirela

euskal kostaldea garbitzen, eta gutxi horiek soilik areazko hondartzetan aritzen zirela, itsaslabarrak eta harri-koskorreko hondartzak baztertuz. Arrantzaleek ere jaieguna asteburuan hartzen zutenez, fuel orbanak kostaldeko haitzetan itsasten ziren, eta egoera horren aurrean euskal instituzioek boluntarioak beharrezkoak ez zirela esaten zutenez, horiek baliabide nahikorik gabe aritu behar izaten zuten fuela kentzen.

Otsailaren hasieran, fuela euskal kostaldera kantitate handitan ailegatu zenean, Ekologistak Martxan taldeak bilketa lanetan eraginkortasun handiagoa, instituzioen aldetik koordinazio hobea eta gardentasun handiagoa eskatu zuen. Izan ere, Toki Agenda 21 zuten eta fuelez kaltetuak izan ziren udalek ez zituzten ez Ingurumen Kontseiluko aholkulariak ez Ingurumen Foroak konbokatu, eta talde ekologistaren iritziz, bere kabuz ari ziren boluntarioekin eta oro har herritarrekin bilerak burutu behar ziren informazioa emateko eta zalantzak argitzeko.

Otsailaren erdialdera, Batzorde zientifiko-teknikoak kala, estuario eta haitz guneen garbiketa lanetarako Jardunbide Protokoloa onartu zuen. Ekologistek positibotzat jo zuten eduki aldetik, baina zalantzakor agertu ziren ez baitziren epeak eta baliabide ekonomikoak zehazten. Talde ekologistek oso garrantzitsutzat jo zuten krisi osoan zehar gunehorietan aritzea; haien iritziz: «irizpide ekologikoa kontuan hartuz, ziur asko itsaslabarrean eragindako kalteak izango ziren negatiboak [...] hareatzek balio ekologiko gutxiago dute itsaslabarrekin konparatuz».

Jardunbide Protokoloaren edukiak positibotzat jo arren, hori onartu eta hurrengo asteburuan Ekologistak Martxan, Gernikako Ekologi Lan Taldea, Plentziako Txipio Bai elkarre ekologista, SEAR, Zumaiako Natur Taldea, Sopelako Peña Txuri Surf Taldea eta Barrika Surf Taldea elkarteek fuela zuten haitz gunek garbitzeko protesta ekintza burutu zuten.

Otsail eta martxo bitartean itsasadarretan jarritako itsas-hesien inguruan arazoak sortu ziren; komentatu dugunez, euren eraginkortasuna maila ezberdinetakoa izan zen, eta ba-

tzuek uste baino lehen kendu ziren. Azken kasu horietako bat Plentzian izan zen, non enpresa batek itsasadarreko dragatze lanak egiteko itsas-hesia kendu baitzuen eta horrek fuela itsasadarrean barrena sartzea ekarri baitzuen. Horren aurrean, Txipio Bai elkarteak Eusko Jaurlaritzako Biodibertsitate Zuzendaritza eta Ingurumen Saileko Bizkaiko ordezkartzan salaketa jarri zuen kutsaduraren aurkako itsas-hesia berriro ipin zezaten.

Martxoaren bukaeran, behin fuel etorrera masiboa igarota, Lurra Plataformaren eta Eusko Jaurlaritzaren artean Bizkaiko haitz eta itsaslabar gune batean boluntarioek garbiketa lanak era antolatuan burutzeko akordio lortu zen. Hurrengo egunean, PPko bozeramaile batek adierazi zuen ezen Eusko Jaurlaritzak boluntario sistema lehenago martxan ez jartzearen arrazoia sailburu ohi baten enpresa-interesak zirela. Lurrak PPko bozeramaileari frogak erakusteko eskatu zion eta Eusko Jaurlaritzari argibideak eman zitzaala, baina ez zuen inongo erantzunik jaso.

Hurrengo liskar nagusia erakunde ekologisten eta euskal instituzioen artean hondartza-sasoiarekin batera heldu zen. Sasoa heldu baino egun batzuk lehenago Eusko Jaurlaritzak 4.000 ur analisi burutu zituen, eta uraren kalitate ona bermatua zegoelakoan hondartzak irekitzea deliberatu zuen.

Uda hasieran aurreko urteko «bandera urdina» mantentzea lortu zuten hondartzetan⁸ Ekologistak Martxan, Gernikako Ekologia Lan-Taldea, Txipio Bai, Mutriku Bizirik, Zumaiako Natur Taldea eta Eako Kostaldea talde ekologistek «bandera beltzak» ezarri zituzten hondartzara bertaratzen zen jendea-ri hondartzaren egoera ekologikoaz ohartzeko. Talde ekologisten iritziz, «bandera urdinak» interes turistikoari erantzuten zien eta ikurra iruzurra baino ez zela salatu zuten.

Garai hartan ere, Lur Maitea Bizkaiko ekologi elkarteak Eusko Jaurlaritzaren aurka kereila kriminala jarri zuen fuelaren tratamendurako erabili zen Bilboko Portuko instalazioa, antza, beharrezkoak ziren izapideak burutu gabe abian jartzeagatik; eta Ekologistak Martxan elkarteak Euskaditik

autobusak antolatu zituen Galiziako Nunca Mais elkarteak Bruselan egin behar zuen manifestaziora joateko.

Petrolio-ontzia hondoratu ondoko lehen urtean zehar, Galiziako Nunca Mais plataformak izaniko ospea baliatuz, Sekula Ez Berriro plataforma sortu zen EAEn, ekologista talde, sindikatu, gizarte mugimendu eta Galiziako Etxeak osaturik. Plataforma plural horrek, hondoratzearen lehen urteurrenean, kontzentrazioa burutu zuen Bilboko Itsas Museoaren irekiera egunean, itsasoa omentzeko eta Estatuko administrazioari, Eusko Jaurlaritzari, Foru Aldundiei eta kostaldeko udaletxeei *Prestige*-rena bezalako ezbeharririk berriro gerta ez zedin beharrezkoak ziren neurriak har zitzaten eskatzeko.

Aktore sozialen jarrerak eta diskurtsoak

Arrantzaleen premia

Euskal arrantzaleen munduan *Prestige*-ren hondamendiaren berria zabaldu zenean, beste kolpe larri bat jaso izanaren sententzia azkar zabaldu zen. Horregatik ere, erantzuna arina izan zen eta sektore ekonomikoa baina zertxobait gehiago den giro horretan ohi den modukoa: gizarte mobilizazio azkarra, lan eskerga eta interesik gabekoa, baina aldi berean kinka larrian dagoen ekonomia baten defentsa juridikoa eta politikoa, dena batera eta dena azkar, euskal administrazio autonomikoarekin batera, baina horren mugak saihestuz.

Arrantza krisi larria jasaten ari da Hego Euskal Herrian, sektore ekonomiko legez eta bizimodu eta kultura bezala ere. Krisi ekonomikoa pairatzen dute euren batzeko ahalmena izugarri mugatu delako Atlantikoko arrantza-guneen agortzearekin batera, eta krisi kulturala sufritzen dute jendea ez dutelako topatzen ofizio horretan segitzeko, euskal kostaldeko kaiak bere arrantza izaera galtzen ari direlako industriaren eta, batez ere, kirolaren faboretan⁹. Itsas Geroa elkarteko¹⁰ partaide eta kofradien abokatu izaniko gure elkarrizketatuak esaten digun moduan, lehenengo erreakzioa

horixe izan zen, pentsatzea berriro ere Europako Batasuna arrantzaleen kaltetan ari zela petrolio-ontzien trafikoarentzat daukan erregulazioa dela eta.

Arrantza munduan kofradiak, enpresarien antolakundeak dira bizkarrezurra, eta horregatik askotan sektore horretan dauden mugimenduak ekonomizista eta instituzionalistatzat jo daitezke, presio talde baten antzera. Kasu honetan ere, kofradiek lehenengo pausoa eman zuten *Prestige*-ren hondamendiaren inguruan zabaldu ziren diligentzia judizialetan eurek ere parte izateko, balizko kalteengatik geroan ordainak jaso ahal izateko. Nazioartean sekulako hedapena izan behar zuen auzia Galiziako herri txiki bateko epaitegian zabaldu zen, eta komeriak izan zituzten euskal arrantzaleen abokatuek bertan eragin ahal izateko, oraindik posta elektronikorik ere ez zeukan galiziar prokuradorearekin.

Bide judiziala bi urteren buruan agortuko zen, epaitegitik kanpoko akordio batekin. Akordio horren bidez, bide judiziala bertan behera lagatzearen truke, Espainiako Gobernuak kalte ordain batzuk ordaindu zizkien kofradiei, egingdako lana eta erabilitako denbora ordaintze aldera, ez ordea jasandako etekin galeragatik.

Baina bide judiziala martxan ipintzearekin batera, arrantzaren inguruan dauden sare sozialak ere martxan jarri ziren.

Gizarte-sareaz ari garenean, esan behar dugu nolabait sare horrek ere badaukala oso eragin (*input*) erraza arrantzaz arduratzen den administrazio autonomikoan. Arrantza inguruko politikak transferituta daude eta Eusko Jaurlaritzak kudeatzen du sektore hori; baina, aldi berean, arrantzaren inguruko arazoak gaur egun nazioartekoak dira eta bereziki Europako Batasunaren inguruan konpontzen dira. Hori dela medio, kofradien eta Jaurlaritzaren artean elkarrekin lan egiteko kultura politiko komuna nahiko finkatuta dago.

Arrantza administrazioa abertzaleek eraman dute Jaurlaritzak ezagutu dituen agintaldi guztietan, eta arrantza kaiak dituzten herriak nabarmentzen dira bozka abertzale altua dutenen artean. Interes eta aldarrikapen komunak daude

administrazio estatalaren aurrean eta baita europar administrazioaren aurrean: boz propioa izan nahi dute kofradiek eta Jaurlaritzak Bruselan eta Strasburgon, eta ez Madrileko Arrantza Ministerioaren delegazioaren barnean joan behar izatea euskal arrantzaren interesak defendatzera.

Arrantzaleen borondatezko lanak eta batez ere efektibotasunak oso eragin positiboak izan zituen Hego Euskal Herriko gizartearen mobilizazioan, lan honen beste atal batean adierazten dugunez, baina errenta ona eman zion ere arrantzaleen irudiari ez ezik Jaurlaritzaren gestio-ahalmenaren balorazioari. Distantziatik ikusita, Itsas Geroa taldeko gure elkarriketatuak argi uzten digu arrantzaleak azken finean euren momentuan momentuko interesen alde ari zirela, eta nolabait interes horiek ordain txikia jaso dutenean orria pasatu dutela afera honetan, eta Jaurlaritzaren eraginkortasun irudia ez dela horrenbeste goraipatu behar: euskal kostaldean, egun, Galizian orain bost urte bezala, ez dago dispositibo eraginkorrik *Prestige*-rena bezalako hondamendirik gertatuz gero.

Arrantzaleen artean, beraz, kezka handia dago halako istripuek sortzen dituzten kalteen inguruan; Galizia aldean eratu den itsas autobideak arrisku handiak mantentzen ditu: trafikoa oso handia da eta emergentzia dispositiboak ez dira asko hobetu. Beste alde batetik, nazioarteko egoera, zurtasun juridikoaren aldetik, lehen bezain kaskarra da: petrolio-ontziek kraska bikoitza eduki behar izatea ez da ezinbestekoa oraindik, eta nazioarteko zuzenbidean dauden anbigutasun anitzak mantentzen dira; Estatu Batuetako zuzenbidean hain zabaldurik dagoen *erantzukizun objektiboa* garatzea —kalteak egon badira norbaitek erantzun behar du, azken kasuan Estatuak, baina erantzukizun zuzena demostratzen ibili behar izan gabe— botatzen da faltan.

Surflarien sufrimendua

Prestige-ren hondamendia jasan eta EAeko surflariek zer nolako erantzuna eman zuten jakin ahal izateko, gaitza ger-

tatu eta su eta ke ibili ziren euskal surf taldeen artean Sopedako Peña Txuri Surf Taldeko kide bati elkarrizketa egin genion surflarien ekintzen balorazioak jasotzeko helburuarekin. Peña Txuri Surf Taldeko surf irakaslea da bera; *Prestige*-ren krisialdian, euskal kostaldea eta Galiziako kostaldea garbitzen ibili ziren surf taldeen koordinazio lanetan aritu zen.

2002ko abenduaren 5ean, fuela Bilboko portuko ingururera heldu eta berehala, Bizkaiko surflariak kostaldea garbitzeari ekin zioten, Uribe Kostan batez ere. Lehen egun horretan, Sopedako Peña Txuri Surf Taldeko dozenaka kide Bizkaiko Foru Aldundiko langileei fuela biltzen laguntzen ibili ziren Sopedako hondartzetan bertan. Nahiz eta administrazioak lasaitasun hitzak paratu, egoeraren aurrean «beldurra eta mina» sentitzea arrunta zirudien. Hasieran, inolako prebentziozko arroparik erabili gabe hasi ziren lanean, baina, orbanen kutsagarritasuna atzemanda eta esku soilez; eta erabilpen arrunteko tresnen bidez garbitzearen arriskuak aditurik, prebentziozko arropak izan arte itxarotea erabaki zuten.

Oraindik abenduaren erdialdera, EHSFko surflariak beraien kontura kostaldea garbitzen ari ziren. Eusko Jaurlaritzak erabateko beharra egon arte boluntarioen parte-hartzea onartzen ez zuenez, surf taldeak erakunde gisa zuten diruarekin enpresei erositako materialekin, edota noizbait udaletxeren batek ate azpitik utziriko tresneriarekin, aritu ziren kostaldea garbitzen. Peña Txuri Surf Taldeko kideak aipatu digunez, zenbait udalek materiala ez uzteko Eusko Jaurlaritzaren gomendioari uko egin eta material minimoa eman zieten fuela garbitzera zihoazenei. Enpresek ez zieten inongo beherapenik egin materiala erosteko orduan, nahiz eta bazekiten *Prestige*-k euskal kostaldean sorturiko hondamendia garbitzeko zela.

Kostaldeko zenbait udalek garbiketa lanetan boluntario moduan aritzeko zerrendak zabaldu bazituzten ere, surflariak ikusi zuten bertan izena emandako kideei ez zitzaizela deitzen. Bitartean fuelak ez zion kostaldera etortzeari utzi.

Eta ezinegon horren *sufrimendua* atzemanda, 2003ko urtarilean garbiketa lanetan jarraitu zuten euren kontura. Nahikoa jarrera kritikoa agertu zuten talde horiek guztiek Bizkaiko Foru Aldundiaren erantzunarekin.

Garatzen ari zen egoera guztiari administrazioak emandako erantzun urriaren kritika soziala zabaltzearen helburuarekin, surf talde batzuen arteko koordinazioaren bidez erantzun zuzeneko ekintzak antolatu ziren. Horien artean *txapapotearen eguna* (2002ko abenduan), non petrolio-ontzia hondoratzearen ondorioak umeei zuzenduriko ipuinen bitartez azaldu baitzituzten, baita kale antzerkien bitartez zein bertso saioen bitartez ere. Horrela, *performance* ekintzak maiz erabili zituzten talde horiek.

Askotan bildu ziren surfariak, talde ekologistak eta lanean jardun zuten erakundeak administrazioko kideekin, kostaldera fuela etortzea eteteko alternatibak proposatzeko asmoz. Horien artean *corta costas* izeneko sare batzuk jartzea proposatu zuten arren, administraziotik ez zen erantzun zuzenik eman.

Prestige-rekin gertatutakoa bizi garen munduaren beste adierazgarri bat baino ez dela aipatu izan du surf taldeko bozeramaile horrek: «gaurkoan guri gertatu zaigu pairatzea ondorioa, oraindino neurtu ez dezakegun ondorioa bestalde. Itzela izan zen guretik gertu dagoen lurra horren hondaturik ikustea; guk egunero ikusten genituen *Prestige*-ren ondorioak, egunero baikaude hondartzan». Horrekin guztiarekin atzeman zen ez gaudela prest aurrean ditugun arriskuei aurre egiteko, are gutxiago administraziotik erantzun zuzena emateko. Hortaz, kontu handiz ibiltzea da hoberena; izan ere, «naturaren aurka egiten ditugun gaitzak guregan bueltatzen dira berriro, [...] eta gaitzak guk pentsatu baino gertuago daude». Eta ondorio horiek denbora luzez irauten dute gure ondoan. Egun ere, *Prestige*-ren hondorapenaren arrastoak atzeman daitezke euskal kostaldeetan: «gaur egun ere, noizean behin, fuelez zikinduriko materialak eta orbanak helitzen zaizkigu kostaldera».

Ekologisten ardura

Prestige-ren krisi hartatik lau urte igaro zirenean, 2006ko udazkenean, euskal erakunde ekologistetako bi kiderekin elkartu ginen ekologista mugimenduaren balorazioa jasotzeko asmotan, hausnarketa burutzeko denbora igarotzeak eskaintzen duen ikuspegiaz baliatuz.

Bata Hego Euskal Herrian aritzen den Ekologistak Martxan taldeko kidea dugu, eta bestea Urdaibaiko Biosfera Erreserba inguruan aritzen den toki mailako elkarte ekologistakoa; biak ere *Prestige*-ren krisi garaian lanean aritu ziren euskal kostaldearen defentsan, eta garai hartako errealitatea zuzenki ezagutu zuten.

Prestige-ren krisiaren inguruan euskal instituzioek harturiko erabaki eta eginiko kudeaketari dagokienez, gure elkarriketatuek balorazio positibo zein negatiboak egin dituzte hitz egindako gaiaren arabera.

Ezaugarri negatiboen artean, krisi hasieran emaniko instituzioen arteko koordinazio falta salatu dute ekologistek, bai kostaldeko Foru Aldundien eta Eusko Jaurlaritzaren artean bai azken horren Ingurumen eta Herrizaingo Sailen artean: «gauzak askoz hobeto egin ahal ziren, baina deskoordinazioagatik, jarduerak erdira geratzen ziren».

Instituzioen prestakuntza eta baliabide falta ekologista biek aipatzen diguten krisiaren irakaspena dugu. Administrazioaren gabeziari buruz, adibide adierazle moduan, Estatu espainiarrak 8.000 kilometroko kosta izanik kutsaduraren aurkako itsas ontzi bakar bat ez izatea aipatu digute, eta beti beste herrialdeei laguntza eskatu behar izatea kritikatzan dute. Instituzioei buruz, oro har, ekologisten ustez hauxe ikasi zen: «administrazioak ez du ez prebentziorik ez baliabiderik hondamendien aurrean, ez du planik». EAeko arduradunei dagokienez, Urdaibaiko ekologistek honela esan digute: «baliabideen eskasia nabarmena zen ere Euskal Herrian [...]. Bertako politikariak eta teknikariak afizionatuak izango balira bezala agertu ziren, erabaki eta jarduerak inprobisazioan oinarrituz».

Eusko Jaurlaritzak harturiko erabakiei dagokienez, beste kritika batzuk ere aipatu izan dizkigute: Krisi Mahaian erakunde ekologistek ordezkari urria izatea, lagundu nahi zuten pertsona (boluntario) eta gizarte taldeekiko mesfidantza erakustea, irudi publiko ona ematearren hondartzatara ailegaturiko fuelaren bilketari lehentasuna ematea balio ekologiko handiagoa duten haitz guneetan itsatsitakoarekiko, edota ekainean hondartzatara joatea baimentzea fuela kantitate txikiagotan eta noizbehinka bazen ere heltzen zen bitartean.

Kostaldeko udal gobernuei dagokienez, salbuespen gutxi batzuekin, horien inplikazio eskasa eta presentzia aktiboa ez izana aipatu izan digute.

Hasieran esan bezala, dena ez dira ezaugarri negatiboak. Izan ere, berriago da euskal instituzioek harturiko erabaki batzuk ekologista mugimendutik positibotzat jotzea. Horien artean, erakunde ekologistek nahikoa baloratzen dute euskal instituzioek, Galizian ez bezala, harrokerian ez instalatzea eta gizarte eragileak kontuan hartzea, nahiz eta azken aspektu hori kostatu egin zitzaizen Urdaibaiko ekologistaren iritziz. Baita ere positibotzat jotzen dute Ingurumen Sailak erakutsitako umiltasuna gabezia zientifikoak zituela aitor-tzerakoan, eta horiei aurre egiteko besteren artean ekologisten ordezkari izan zuen Batzorde zientifiko-teknikoa eratu izana eta Herrizaingo Sailak zuzenduriko Krisi Mahaia jendeari informazioa helaraztea beste egoera batzuetan baino gehiago zaindu izana.

Eusko Jaurlaritzak eskaturik arrantzaleek eginiko lana, fuela biltzera itsasora irtetea hain zuzen, garrantzi handikoa eta oso positibotzat jotzen den erabakia izan zen elkarriketatutako bi pertsonen iritziz: «afera honetan hoberen egin zena galipotaren bila itsasora joatea izan zen. Gezurra badirudi ere, baliabide sofistikatuak ez izateko ildo horretan hartu ziren neurriak eraginkorrenak izan ziren»; «arrantzaleen lana haiek antolatu zuten [Eusko Jaurlaritzak]. Orain konturatzen gara arrantzaleen lana izan zela garrantzitsuena, arrantzaleek ekidin zutelako gure kostaldera milaka tona fuel heltzea».

Hala ere, euren ustez: «arrantzaleek jaso duten ezagutza, merezitakoa bada ere, konparaziozko bidegabekeria izan dela ematen du, bitartean beste pertsona eta gizarte talde batzuei ez baitzitzaien kontuan hartu. Azken finean, arrantzaleek eta patroiek eskerrekin eta sariekin batera dirua ere jaso zuten egindako lanagatik».

Euskal gizarteak hondamendiaren aurrean izandako erantzuna edertzat baloratzen dute ekologistek. Euskal Herriko zein Galiziako kostaldea era boluntarioan garbitzeko prest agertu zen jende kopuruaz osaturiko sarea (1.500 pertsonak izen eman zuten zerrendetan), jendea kalera irtetea protesta egitera edota sortu izan zen kontzientzia kritikoa ere positibotzat jo dizkigute.

Ekologisten ustez, instituzioen jarrerak, batez ere espainiar eta galiziarrenak, zerikusi handia izan zuen gizarteak buruturiko erantzunarekin: «administrazioak izan zuen jarreragatik gizarteak izan zuen erantzuna handiagotu zen [...]. Gizarteak ikusi zuen zer nolako gobernuaren bere aurrean eta mobilizatu egin zen, nire ustez gizartea izan da erantzun positiboa izan duen bakarra».

Krisiaren ardura nork izan zuen galdetuta, ekologista biek erantzun berdina eskaini izan digute: eredu ekonomikoak eta energetikoak. Kapitalismoa jotzen dute errudun gorentzat, haien iritziz horrek ahalbidetzen baitu interes ekonomikoak ingurumenaren gainetik ezartzea eta enpresek dirua aurreztearren segurtasunean diru kopuru gutxiago inbertitzea.

Eredu ekonomikoa aldatu ezean kalteak ezin izango dira ekidin. Izan ere, beraien ustetan, petrolioarekiko egun izaten jarraitzen dugun dependentziarekin *Prestige* moduko istripuak errepika daitezkeela ohartarazi digute. Hortaz, eredu energetikoa aldatu beharra dagoela aipatu eta energia berriztagarrien aldeko apustua egiten dute.

Erakunde ekologistek, euren jokabidea baloratzerakoan, euren arteko koordinazioa erabatekoa ez izatea aipatzen dute ezaugarri negatibo moduan, eta etorkizunari begira arlo zientifikoa prestakuntza hobetzea eta azpiegitura eta ba-

liabide propioak garatzea hartzen dute erronkatzat. Horrez gain, instituzioei ikerketan eta prebentzioan inbertsioak egitea eskatzen diete, eta kostalde osoa babesteko plangintza globala beharrezkoa dela aipatu digu.

Baina badago *Prestige*-ren krisiak erakunde ekologistetan sorturiko beste eragin garrantzitsu bat, eta krisiaren aurrean izandako jokabidearen balorazioa egiterakoan hori positibotzat jotzea suposatzen duena, hain zuzen ere mugimenduak erakutsi zuen heldutasuna: «lehenengo unetik gugana hurbildu zen jende asko zerbait egin behar zuela sentitzen zuelako, eta, Galizian izandako ustelkeria politikoa ikusita, ez ziren administrazioez fidatzen. Hiritarrei galdetu behar ko litzaieke, baina une horretan jende askorentzat kreditu handia genuela ikusi zen».

Hala eta guztiz ere, badirudi *Prestige*-ren krisi garaian izaniko jokabide onak ez duela eduki erakunde ekologistei gustatuko litzaiekeen emaitza ona. Izan ere, garai horretan pertsona asko laguntzeko prest agertu baziren ere, erakunde ekologistetako militanteen kopuruan ez da hazkunde nabarmenik izan. Hots, boluntarioen legioak etorri ziren moduan etxera itzuli ziren.

Ondorioak eta irakaskizunak: edozein unetan, berriz gerta dakiguke!!

Prestige-ren hondamendia zela-eta eman zen mobilizazioaren testuinguruari dagokionez, esan bezala, garai horretan euskal gizartean Espainiako Gobernuarekiko jarrera kritikoez topatu ahal zuten aukera politikoen egiturari so egitea ezinbestekoa suertatu zaigu, gizarte mobilizazio gradu altua ulertu ahal izateko.

Izan ere, gizarte mugimenduen arrakasta esplikatzeko saiatzen garenean, *aukera politikoen egiturari* erreparatu behar diogu derrigorrez. Hau da, mugimenduak botere publikoa kudeatzen dutenengana iristeko ahalmena, horien barne-dibisioa, aliatu eraginkorrak... (Tarrow 1994; Barcena, Ibarra

eta Zubiaga 1996), baita sistema politikoa zabala ala itxia kontsidera daitekeen (Casquete 1998), hau da, mugimenduaren ekinbiderako espazioa dagoen ala ez (*input* zabala edo itxia) eta euren erabakiak inposatzeko erakundeek daukaten ahalmena, *output* indartsua ala ahula (Zubiaga 1995).

Prestige-ren hondamendiaren kontrako mobilizazioaren kasuan, erakundeek erabilitako *output* hori oso erabakigarria izan da. PPren gehiengo absolutuaren garaian, Espainiako Gobernuaren eta Eusko Jaurlaritzaren arteko erabateko talka instituzionalaren aroan, Madriletik zetorren orok deslegitimazio maila oso handia zeukan euskal gizartean; oso *output* ahula dator Madriletik eta gainera horri kontrako *output*-a jartzen zaio euskal administrazioaren aldetik: Jaurlaritzak dituen bitarteko guztiak —eta ez gara ari soilik arrantza administrazioaz, adibidez; Euskal Telebista eta irrati publikoen lanaz ere ari gara— erabiliko dira Aznarren gobernuaren hanka-sartze eta porrotak areagotzeko, aldi berean administrazio autonomikoaren ondo eginak azpimarratzen direla.

Horrela, gizarte mugimenduen *input*-a lagunduko du aparatu administratibo autonomikoak, kasu honetan bere jarduna ez dagoelako kolokan —ez oso maila agerikoan behintzat—, eta momentu horretan oso arerio arriskutsua den PPren gobernu zentrala deslegitimatzeke *input* herritar hori zeharo baliagarria delako. Galizia zein Madrilgo gobernariek, ingurumen katastrofe horren kudeaketa eskasarekin, euren dekadentzia politikoaren aztarna sendoak jarri zituzten (Barcena 2002).

Klandermarsek ohartarazten du protesta antolatu baino lehen nolabaiteko balorazio kolektibo bat egiten dela mobilizazio horren aurreikuspenei buruz, ea mobilizazioak zerbaiterako balioa izango duen. Horri «protestaren eraikuntza soziala» deitzen dio, eta protesta ekintzak hasi baino lehen ematen den ebaluazio-prozesua (Casquete 1998: 97). Kasu honetan, protestaren baliogarritasunari buruz Galizian egiten diren manifestazio handiek, Nunca Mais mugimenduak deiturikoek, eman zuten erantzuna eta hemengo komunika-

bideek mezu hori anplifikatu zuten. Gero, arrantzaleen ekinbideak esango du boluntarioen lana ere zeharo baliagarria eta praktikoa izan zela.

Dagoeneko ikasi eta ikusi dugu euskal gizartea mugimenduen gizartea dela (Casquete 2001). Izan ere, politikak bere mugak erakutsi dituelako hipotesiak anitzak dira egun, eta badirudi jendeak beste adierazteko formak eta formulak biltzen dituela antzinagoko joko politikoan erabiltzen zirenen aurrean. Horra gizarte mugimenduen logika. *Prestige*-ren adibidea eredugarria dugu osoki guri dagokigunez, eta Hego Euskal Herriari so ez daukagu dudarik «kaleetako logikak» «bulegoetako logikari» (Casquete 2000) pultsua irabazi diola oraingo apustuan.

Aztertu ditugun erakunde eta kolektiboek iritzi berberetan eztabaida-puntua: euskal administrazioak ez zuen erantzun aproposik eman gatazka honetan. Egia bada ere administrazioak berak bere arazoari aurre egiteko ezintasun tekniko-ezagupenezkoa aitortu izana positiboki baloratu zela. Hala eta guztiz ere, ingurumen gatazka honetan guztian prebentziozko politikarik ez azaldu izanak zehar agerian utzi du bat-batean datorren gaitz ekologikoari erantzuteko administrazioen ezintasuna. Auzia politizatuetik harago, erantzun eskasak ematea kezkarria iruditu zitzaion euskal gizarteari. Erantzun politiko baino politizatuekiko jarrera kritikoa hori, gizarteko agente sozial anitz kaleratzeko Aukera Politikoaren Egitura (APE) ezin egokiagoa izan zutelakoan.

Dena den, *Prestige*-ren hondamendia kasu esanguratsu bat izan da, non krisi ekologiko baten muinean ez ezik krisialdi sozial eta politikoan murgildurik, euskal gobernu autonomikoak, bere prestakuntza ezean eta hondamendiaren tamaina erraldoiaren aurrean, instituzioekiko nahikoa kritiko agertzen diren mugimendu eta talde sozial herritarrak (hots, euren jakintza eta eraginkortasuna krisiari eusteko) bere batzar «zientifiko-teknikoetan» onartu baitituzte.

Mendebaldeko herrietan, kapitalismo aurreratuak eragiten dituen aldaketa eta gatazka sozialak, gizarte mugimen-

duak aktibatzeke errezeta ona baino hobea dira (Beck 1998). Globalizazioaren¹¹ eredu ezin hobea den *Prestige*-ren ibilbideak aurreko logika horri erantzun baino ez dio egiten; 1976an Japonian eraikitako, munduan zehar (Letonian, Danimarkan...) ibilitako, Bahametako bandera erabiltzen zuen eta Finisterretik 45 kilometrora aldera egin zuen ontziak sortutako kaosak gizarteko agenteen aktibazioa eragin zuen.

Teknologiak gero eta autonomia handiagoa du gizarte eredu finkatzeko (Castells 1998), eta teknologien aurrerapena argiki doa bidea markatuz gizarte eredu motan. Eredu energetiko konkretu baten aldeko esfortzuak nabari sumatzen dira honezkero. Okerrerako edo txarrerako erabil daitezkeen botere teknologiko hori ez da prebentziozko lanetarako erabiltzen, ezta bizi kalitatearen eta ingurumenaren zaintzaren aldeko lanerako erabiltzen ere. *Prestige*-ren hondorapenez geroztik gertatutako gizarte mugimendua horren guztiaren adibide bat baino ez da. Ekologisten aburuz, artean bizi zaigun hiper-optimismo teknologikoarekin kontuz ibili behar genukeela argi atzeman zuten *Prestige*-ren ingurumen gaitza azal-azalean bizi izan zutenok. Pentsa genezake, gure eredu energetikoaren *handikeri* arazo horren aurrean, *prebentzio printzipioa* aplikatzea hobe genukeela (Riechmann 2002). Euskal arrantzaleek diote gure administrazioak ez duela irakasgaia ulertu eta oraindik ere bitarteko tekniko gabe gabiltza: balizko beste istripu bat gertatuko balitz, egoera kritiko berberean geundeke eta gizarte, ingurumen edo ekonomi kalte larriak ordaindu beharko genituzke. Nunca Mais mugimenduaren gogoia ez da lortu.

Aldiz, orain dela gutxi sortutako aldaketa dugu mobilizazio anitzetan, gizarte mugimenduen agerpenarekin batera, gobernuz kanpoko erakunde eta boluntarioen presentzia nabarmena paratu izana. Nahiz eta askotan zaila den gizarte mugimendua non bukatzen den eta Gobernuz Kanpoko non hasten den jakitea (De la Peña 1999), *Prestige*-ren auzia ildo horretan kokatzen ote den galdetzen diogu gure buruari. Izan ere, erakunde sare itzela sortzeaz aparte (ekologista,

surflari, suhiltzaile...), gatazkari aurrez aurre begira jarri zitzaion milaka eta milaka boluntario, modu indibidual eta partikularrean.

Kontuan hartzekoa da euskal kostaldeko herri eta eskualdeak kapital sozial altuko lekuak direla. Asoziazionismo maila altua izateak ere *protestaren eraikuntza sozialean* (Casquete 1998) eragin handia izan zuen, agente sozialen mobilizazio azkarrean.

Premia, sufrimendua eta ardura, honako berbok erabili ditugu aztertutako agente sozialen jarrerak azaltzeko. Noski, oso sinbolikoa da surflarien sufrimendua: gazte surferoak euskal kontsumo gizartearen herri eta auzo aberatsenetan sortu dira eta azpikultura moduan garatu, baina sinbolikoa izanik sufrimendu hori erreala da; eta erreala, eta ez nolana hikoia, izan zen gazte horien erantzuna.

Premia, arrantzaleena. Baina euskal arrantzaleak, oro har, premia hori, euren lan eta bizimoduaren desagertzearekin lotzen den hori, ekologismoaren «denbora glazialaren» (Castells 1998) parametroetan kokatzen ari dira; hau da, itsas-fauna berreskuratzekotan euren jarduera murrizteko prest dauden, geroan ere euren ondorengoek arrantzan jardun dezaten, era eusgarrian. Ez da arraroa arrantzaleek eta ekologistek bat egitea *Prestige*-k eragindako hondamendiaren aurrean, kontuan hartzen badugu diskurtso mailan aspaldian bat egiten dutela, hain zuzen «denbora glaziala» —hurrengo belaunaldien eskubideen defentsa, azken finean— defendatzerakoan.

Eta ardura, euskal talde ekologistena. Deigarria da halako hondamendi baten aurrean mugimendu erreaktiboa izatearen topikoa (*ezetzaaren frontekoak*) arrastaka eramane behar duen ekologismoak ardura, antolakuntza maila altua eta gidarritza ahalmena erakutsi izana. Eta, batik bat, oso deigarria da gizarte zibil ez antolatuak ekologismoarekiko erakutsi zuen konfiantza: jendeak —edo, agian, jendetzak, Hardt eta Negriren adieran (2002 eta 2004), baina oso luze joko luke eztabaida horrek— zertxobait zehatza egin nahi zuen, mobilizatu nahi zuen eta talde ekologista antolatuetera jo zuen,

jakin badakielako hor daudela, eguneroko lanean, ezetzaren frontean eta baita alternatibak eta irtenbideak eskaintzen ere.

Sufrimendua, premia eta ardura, arriskuaren gizartean, geroan askotan agertuko diren egoera sozialak izango dira. Erreparatu besterik ez dago azken txosten zientifikoaren arabera klima-aldaketak eragingo dituen kostaldetako eszenatoki berriei. Zentzu horretan, gizarte zibilaren erantzunak nolakoak izango diren aurreikusteko giltzak izan daitezke.

Kostaldea; hondartza, hotel eta eguzki; turismo paketea baino gehiago aditzearen alde agertu ziren *Prestige*-ren ondorioak jasan eta su eta ke lanean ibili ziren agente sozial horiek guztiak. Bakoitzak bere motibazio partikularrekin, baina guztiek helburu bateratu batekin. Izan ere, kaltea hurbil baino hurbilago izateak pertzepzio kolektibo bateratua piztea eta erantzun aktibo, zintzo eta zuzena sortzea ahalbidetu zuen.

Hala ere, gauzak ez dira hain desberdinak egun. Egunero ehunka petrolio-ontzi erraldoi dabilta Kantauri itsasoaren kostaldetan eta arrisku handiak hor dirau, *Ocean Sapphire*-k Bilboko superportuan iazko azaroan gogorarazi zigun moduan. Neurri legal berriak jarri dira martxan Europa osoan; baina hain da asegitza gure petrolioaren egarria, edozein unean marea beltza gerta daitekeela. Eta orduan, agian, Sekula Berrero Ez!! esatea zentzugabea litzateke.¶

-
1. *Financial Times*-ek esana (*Gara*, 2002-11-24).
 2. Eusko Jaurlaritzak krisi hasieran fuela ikuskatzeko ontzi bi, Ertzaintzako helikoptero bi eta fuela biltzeko hiru atoiontzi erabili zituen. Aurrerago Gurutze Gorriko eta SOS Deiako baliabideak gehitu ziren.
 3. 1978an, *Amoco Cadiz* petrolio-ontziak Britainiako kostaldea 227.000 petrolio tonaz belztu ondoren, Frantzia sortutako Uraren Istripuzko Kutsadurari buruzko Ikerketa eta Esperimentaziorako Dokumentazio Zentroa.
 4. Batzordea hauek osatu zuten: Gobernuaren ordezkariordeak Bizkaian, Bizkaiko Itsas Kapitaintzak, Itsas Salbamenduko Koordinazio Guneko zuzendariak, kosta-mugetako arduradunak eta baita, besteak beste, Estatu Segurtasun Indarretako eta Herri-Babeseko arduradunek.
 5. Lehenago edo beranduago Batzorde zientifiko-teknikoan ordezkartza izandakoak dira: Eusko Jaurlaritzako Ingurumen Saila, Bizkaiko eta Gi-

- puzkoako Aldundiak, IHOBE (Ingurumen Jarduketarako Sozietate Publikoa), AZTI, Aranzadi zientzi elkarteak, CEDRE, Petronor, Euskal Herriko Unibertsitatea, Plaiaundi ekologi parkea, Insub urpeko ikerketarako elkarteak, Lanius ornitologi taldea eta Izate, Ekologistak Martxan eta Lurra talde ekologistak.
6. Ondasun publikoko espainiar enpresa. Ezbeharraren kudeaketa dela-eta oso kritikatu izan zen Galizian.
 7. Izena emateko tokiak hauek izan ziren: kostaldeko udalak, Gurutze Gorria, DYA eta Ekologistak Martxan, Lurra eta Eguzki talde ekologistak.
 8. Plentzia, Ea eta Laga Bizkaian, Gipuzkoan aldiz Zumaia.
 9. Gaztelaniaz informazio zehatza eta bibliografia aproposa hemen topa daiteke: Ezeizabarrena (2006).
 10. Itsasoaren inguruan garatutako balio sozial, kultural eta naturalen defentsan lan egiten duen elkarteak dugu hori, euren definizioaren arabera.
 11. *Financial Times*-ek esana (*Gara*, 2002-11-24).

Bibliografia

- Barcena, I.; Ibarra, P. eta Zubiaga, M. (1995): *Nacionalismo y ecología. Conflicto e institucionalización en el movimiento ecologista vasco*, Libros de la Catarata, Madril.
- Barcena, I.; Ibarra, P. eta Zubiaga, M. (1996): «Movimientos sociales y Democracia en Euskadi. Insumisión y Ecologismo», *Mientras Tanto* 62, Bartzelona.
- Barcena, I. (2002): «Prestige-ren erantzukizunak», *Euskaldunon Egunkaria*, 2002-12-16.
- Bechmann, G. (2004): «Riesgo y sociedad post-moderna», in J.L. Luján eta J. Echeverría (arg.): *Gobernar los riesgos. Ciencia y valores en la sociedad del riesgo*, Biblioteca Nueva, Madril.
- Beck, U. (1991): «La irresponsabilidad organizada», *Crisis ecológica y sociedad. Debats* 35-36, 30-37, Valentzia.
- Beck, U. (1998): *La sociedad del riesgo*, Paidós, Bartzelona.
- Cano, A. (2006): *Prestige ontziaren ezbeharra lau urte igarota: begirada bat Euskal Herriko mugimendu ekologistatik*. Argitaratugabea.
- Castells, M. (1997): *La era de la información. La sociedad red*, Alianza, Madril.
- Castells, M. (1998): *La era de la información. El poder de la identidad*, Alianza, Madril.
- Casquete, J. (1998): *Política, cultura y movimientos sociales*, Bakeaz, Bilbo.
- Casquete, J. (2000): «La sociedad vasco-navarra de movimientos», in J. Beriain eta R. Fernández Ubieta (koord.): *La cuestión vasca. Claves de un conflicto cultural y político*, Proyecto A Ediciones.
- Casquete, J. (2001): *Acción colectiva y Sociedad de Movimientos*, Eusko Jaurilaritza-Lehendakaritza, Gasteiz (Soziologiako euskal koadernoak).
- De la Peña Varona, A. (1999): *La presencia de los valores postmateriales en el discurso de la izquierda política vasca (1980-1998)*, UPV-EHU, Serie Tesis Doctorales.

- Ezeizabarrena, X. (2006): *El sector pesquero vasco ante la Unión Europea*, Pasaiaiko Portuko Agintaritzza, Donostia.
- Ferrin, M. eta Rubal, M. (2006): «Prestige, sociedad civil y democracia en Galicia», in I. Barcena eta J. Encina (koord.): *Democracia ecológica. Formas y experiencias de participación en la crisis ambiental*, Ed. Atrapasueños, Sevilla, 265-282.
- García González, C. (2005): «Riesgos y políticas sostenibles. Del huracán Katrina a la gripe aviario», *Hika*, 23-30, Donostia.
- Gómez, L. eta Ordaz, P. (2003): *Crónica negra del Prestige*, Ediciones El País, Madril.
- Gortazar, I. (2003): *Los piratas del Prestige*, Kale Gorria, Iparralde.
- Greenpeace (2002): *Prestige: Crónica de una marea negra*, Madril.
- Giddens, A. (1993): *Consecuencias de la modernidad*, Alianza, Madril.
- Gutierrez Bastida, J.M. (2003): *Galipote en la Costa Vasca*, Ekologistak Martxan, Bilbo.
- Hardt, M. eta Negri, A. (2002): *Imperio*, Paidós, Bartzelona.
- Hardt, M. eta Negri, A. (2004): *Multitud. Guerra y democracia en la era del Imperio*, Debate, Bartzelona.
- Martínez Gorriarán, C. eta Agirre Arriaga, I. (1995): *Estética de la diferencia*, Alberdania, Irun.
- Martinez, Z. (1998): «Participación en formas de acción colectiva y potencial de movilización colectiva en el País Vasco», *Inguruak* 21, 147-175.
- Munford, L. (1998): *Técnica y Civilización*, Alianza, Madril.
- Riechmann, J. eta Tickner, J. (2002): *El principio de la ecoeficiencia*, Icaria, Bartzelona.
- Sánchez, E. (2003): *La huella del fuel, ensayos sobre el «Prestige»*, Fundación Santiago Rey Fernández-Latorre, Coruña.
- Tarrow, S. (1994): *El poder en movimiento*, Alianza, Madril.
- Zubiaga, M. (1995): «Euskal Herriko mugimendu ekologistaren ingurune politikoak», in I. Barcena, P. Ibarra eta M. Zubiaga (1995).

Beste informazio iturri zenbait:

- *Deia*, *El Correo* eta *Gara* egunkarietako data ezberdinetako zenbakiak (2002ko azaroaren 14tik 2004ko otsaila bitartean).
- *Sustrai* 66 (2004ko negua). Eusko Jaurlaritzako Nekazaritza, Arrantza eta Elikadura Sailak eta Arabako, Bizkaiko eta Gipuzkoako Foru Aldundiek argitaratua.
- *Larrun* 63 (2003ko otsaila, zenbaki monografikoa): «*Prestige* edo itsas tragedia» (www.argia.com/larrun).
- *Cuadernos de Salud Pública* 20 (2003ko otsaila): «*Prestige* ontziaren hondamena eta osasun publikoan eragindako ondorioak».
- Peña Txuri Surf Taldea, Itxas Geroa, Ekologistak Martxan eta Gernikako Tailer Ekologista taldeetako partaideei eginiko elkarrizketak.